

„Man, man, man... wat n boudel.”

De Groninger liedjeszanger Ede Staal overleed in 1986 op 45-jarige leeftijd. Maar Ede is niet dood, hij leeft zoals Elvis ook nog leeft. Van Edes platen zijn inmiddels meer dan een miljoen exemplaren verkocht. De

tentoonstelling 'Ode aan Ede' in de museumboerderij Verhildersum in Leens lokte al 45.000 kijkers.

Zoveel bezoekers krijgt het museum anders in twee jaar. Van Ede krijgen we kennelijk nooit genoeg. „Ede is het boegbeeld, dat verandert nooit meer”, duidt zanger Johan Raspe uit Sappemeer de onverminderde invloed van Ede op het Groninger culturele leven.

Een melancholieke optimist

Ede Staal werd geboren in 1941 en groeide op in Leens. Hij bezocht de HBS in Warffum en haalde in 1962 zijn MO-akte Engels aan de universiteit in Groningen. Hij woonde met echtgenote Fieke en zijn zes kinderen op verschillende plaatsen in de provincie, onder meer in Nieuw Scheemda en in Kibbelgaarn bij Veendam. Hij gaf les en zat thuis muziek te maken. Hij omschreef zichzelf als mismooiedig

Kort en stormachtig

Het leven van Johan Willem Friso, prins van Oranje-Nassau en in het Noorden geen onbekende, was kort en stormachtig. Eppo Brongers schreef er een boek over.

Kalfsniertjes

Hij zit al vijftig jaar in het vak. Maar nog iedere avond wordt hij nerveus als de avond valt. Interview met topkok John Fagel aan de vooravond van zijn afscheid.

Legenden

De Sidobre is een heel bijzonder stukje Frankrijk. Niet meer dan zo'n tien kilometer lang en breed. Graniet waarmee de elementen miljoenen jaren hebben gespeeld.

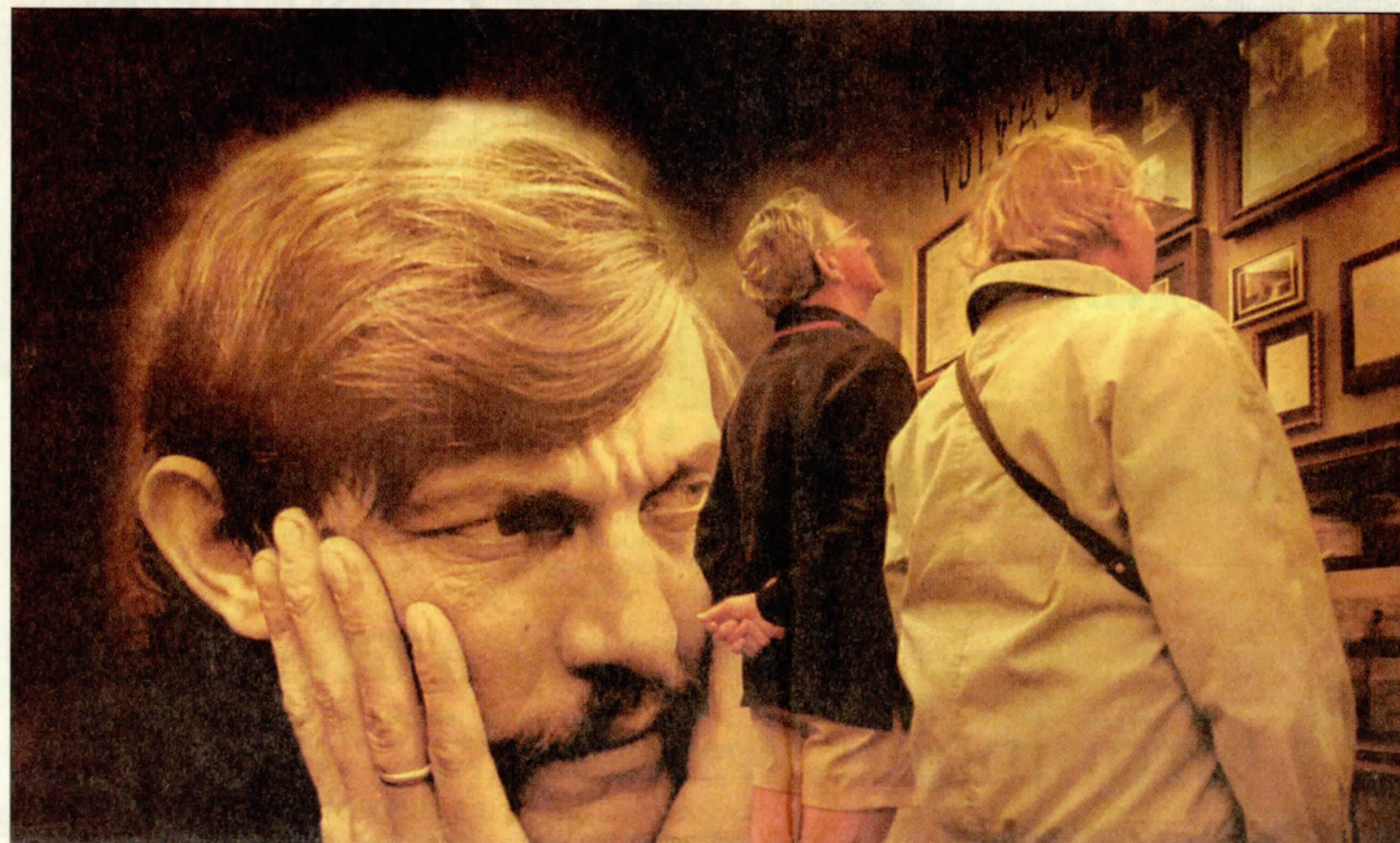

MultiMedia

Nederlanders klagen dat het een lieve lust is. Voortaan kunnen zij daarbij gebruik maken van een digitaal klaagloket op Internet.

Zelfs uit Japan komen de bestellingen binnen

Het boegbeeld, dat verandert nooit meer

Anderen over Ede

Martin Korthuis, zanger (zingt *As vaaier worden* op de cd *Vrij zonder schuld*)

„Te veel Ede? Dat vind ik wel. Overleden artiesten worden vaker op een voetstuk geplaatst en daar komen ze nooit meer vanaf. Sterker, dat voetstuk wordt alleen maar hoger. Het wordt snel vergeten wat ie allemaal heeft gemaakt. Hij maakte geweldige liedjes, maar ook dingen die me heel weinig zeggen. Er is een sfeertje ontstaan van alles van Ede is goed. Een reële kijk is er niet meer bij. Het is moeilijk om als Groningstalig zingend artiest een serieuze plek te vinden. Iemand schreef eens over mij: 'Een nieuwe Ede is opgestaan.' Dat streelt mijn ego, maar het stoort me ook. Te veel muzikanten moeten opereren in zijn schaduw en het is hoog tijd dat we daaruit treden.”

Ejo Dreise, distributeur van de cd's van Ede Staal

„Ede staat wat platenverkoop betreft in Groningen ver bovenaan. Het valt allemaal niet aan te slepen en de bestellingen blijven binnenkomen. Uit het hele land is er belangstelling voor. Er gebeurt inderdaad een hoop rond Ede Staal. Men organiseert er van alles om heen. Fieke, Ede's vrouw, geeft voor bepaalde dingen toestemming en voor dingen die ze te commercieel vindt niet. Ik weet toevallig dat ze helemaal niets ziet in dat kunstwerk bij Delfzijl. En die fietstocht? Ach die had net zo goed de 'Piet Klompsma-tocht' kunnen heten, maar is weer aan Ede opgehangen.”

maken. Hij omschreef zichzelf als mismoedig en 'n melancholische optimist. Zijn eerste single *I'm in the blues* werd in 1974 door Phonogram uitgebracht. Engbert Gruben van Radio Noord ontdekte Edes unieke kwaliteiten eind jaren '70. Ede werkte mee aan verschillende programma's. De tune *Mien toentje* die Ede schreef voor de moestuinrubriek werd een klassieker. Op het podium maakte hij indruk door zijn ongeunstelde en natuurlijke voordracht. Van hem verscheen bij leven alleen de lp *Mien Toentje*. De opvolger *As vaaijer woorden* werd uitgebracht kort na zijn overlijden als gevolg van longkanker in 1986. Later kwamen nog de compilaties *Zuzooien op zundagmörn* en *Hear my song/As 't boeten stórrt*.

heten, maar is weer aan Ede opgehangen." Eddy Koekoek, zanger (zingt *Zelstoe altied bie mie bliieven* op de cd *Oh mein mama*)

„Ede heeft mooie dingen gemaakt, maar er zit ook een hoop rotzooi tussen. Dat radioprogramma van hem was echt tenenkrommend. Het leek mij verder een aardige man die gewoon niet lang genoeg heeft geleefd. Het is echt niet zo'n fenomeen als nu van hem gemaakt wordt. Het is echter fantastisch dat zijn muziek zoveel teweegbrengt. Veel artiesten houden helaas krampachtig vast aan zijn stijl. Er is weinig lef en creativiteit te vinden in de Grunneger muziek, Alex Vissering uitgezonderd. Je moet Ede niet willen nadoen. De kracht van Ede was zijn originaliteit. Hij zong soms alsof hij een kindje in slaap suste.”

Johan Raspe, zanger (Ede Staal schreef een serie liedjes voor hem)

„Ik ben even snel door die expositie gelopen. Dan zie ik zo'n kampeerpasje met een foto... dan denk ik: moet dat nou. Dat is toch veel te privé. Dat zegt me helemaal niks. Maar verder, Ede heeft ons enorm aangemoedigd om in het Gronings te gaan zingen en om dat ook met overtuiging te doen. Een heleboel mensen is overgegaan op het dialect omdat ze dan makkelijker op de radio kwamen. Ede was een hele normale vent. Waarschijnlijk zou hij, als hij nog even om het hoekje kon kijken zeggen: „Mot dit nou aalmaal? Jongens, dou toch rusteg aan.”

liedjes namelijk in beeld vastgelegd. „We hebben hem gevraagd om niet alleen een plaatje bij de tekst te maken, maar ook op zoek te gaan naar de herkomst van het gevoel dat uit die liedjes spreekt. Ga eens struinen rondom dat hoeske achter die en probeer je voor te stellen wat Ede daar bedacht. Als je kijkt naar de foto's en je beluistert de muziek, dan voel je gewoon dat die sferen heel mooi bij elkaar passen.” Ede had bij het zien ervan vast niet veel meer uitgeroepen dan: *Man man man, wat 'n boudell!*

De expositie 'Ode aan Ede' in de museumboerderij Verhildersum is nog te bezoeken tot en met 26 november. Openingstijden: dinsdag tot en met zondag van 10.30 uur tot 17.00 uur.

◀ De zanger en het publiek.

Ede, een markante man met dito kop en stem. Daar is er maar één van. We moeten het doen met de vele herinneringen en met die paar platen die hij heeft gemaakt. Zijn vier cd's zijn met afstand de meest verkochte platen in Groningen. Een paar jaar terug gaf de in Noord-Groningen gesitueerde film 'De Poolse bruid' een nieuwe impuls aan de belangstelling voor Ede. Zelfs uit Japan komen bij muziekdistributeur Mauramusic in Zuidbroek de bestellingen binnen. „Als Ede bij een landelijke platenmaatschappij had gezeten was hij al lang dik platina geweest”, zegt platenbaas Ejo Dreise. Hij staat met *t Het nog nooit zo donker west* stevig aan kop in de Radio Noord top 50 aller tijden. Datzelfde lied klinkt bovendien vaak tijdens uitvaartplechtigheden. Ede heeft school gemaakt. In Groningen kan geen artiest (m/v) opstaan of hij opereert al of niet bewust in Ede's schaduw.

Door **Jan Schlimbach**
Foto's **Anne Marie Kamp**

Tijdens de Nacht van Ede werd zijn muzikale nalatenschap nog eens in de recycling gegooid. En we behelpen ons met een Ede Staal wandelroute, een Ede Staal fietsroute. Edes muziek maakt namelijk nieuwsgierig naar het weidse Hogeland. De teksten van de Groningse Jacques Brel zijn in een boekje vertaald in het Nederlands en hij wordt geëerd met een monument in Delfzijl dat geksterend de 'Paal van Staal' wordt genoemd. „Hij zong vroeger al over nostalgische onderwerpen. Hij is gewoon van alle tijden”, vindt Jacqueline Clements van museumboerderij Verhildersum.

*k wait d'r is n tied van komen
En ook n tied van goan
En alles wat doar tussen ligt
Ja, dat is mien bestoan*

(uit Credo – Mien bestoan)

„Zou hij nog optreden?”, vraagt een meisje aan haar broertje als ze in Leens foto's uit het familiealbum van de familie Staal bekijkt. Broertje weet het antwoord maar zegt niks. Een paar meter verderop klinkt namelijk de donkere stem van Ede uit een oude radio. Hij vertelt wat over oud en nieuw en het gedoe met een kapotte elektrische deken. Het is een bandopname van de bijdragen die hij leverde aan Radio Noord, de regionale omroep die hem in Groningen groot maakte. „Het is net alsof het Leonard Cohen is”, merkt weer iemand anders op bij het horen van één van Edes liedjes. „Je kunt je er gewoon in herkennen, het gevoelsleven en alles”, zegt bezoeker Hennie Kuipers uit Diever. „Dit is helemaal het Groningerland zoals Ede dat bezong.”

*t Is de lucht achter Oethoezen,
t Is t torentje van Spiek
t Is de weg van Lains noar Klooster
En deur Westpolder langs de diek*

(uit t Hogelaand)

„Het is geen persoonsverheerlijking”, nuanceert directeur/conservator Jacqueline Clements de opzet van 'Ode aan Ede'. „Het is maar een kleine sobere tentoonstelling. We hebben er naar gestreefd om iets te maken wat bij zijn karakter past. Het gaat hier over zijn liedjes. We hebben nergens geprobeerd om het met teksten mooier te maken, want mooier dan Ede kunnen we het toch niet zeggen. De tentoonstelling is net zo sober als Ede zelf.”

Clements vertelt dat het museum al heel lang een eerbetoon wilde brengen aan Staal, die zijn jeugd in Leens doorbracht. 'Groningens grootste zanger', zo wordt hij bij de entree van de tentoonstelling omschreven. „Het was een bijzondere man. Hij kon ontzettend diepzinnig zijn, maar er met het grootste gemak ook een gezellige smartlap uitgooien. De stelling dat de belangstelling voor hem zo groot is omdat hij dood is, is mij te gemakkelijk. Er is nooit iemand geweest die zo treffend het gevoel en de sfeer van het Groninger land heeft verwoord. Het heeft een zweem van nostalgie, maar ook een soort soberheid die typisch Gronings is. Daarin weet hij precies de juiste toon te raken.” Expositiebezoeker Chris van der Ziel – eens Loppersum, nu Kollum – valt haar daarin bij. „Zijn liedjes zijn prachtig, maar het is ook vooral de herkenning van het Gronings. Groningen krijgt een smoel door Ede. En dat moet ook, dit landschap is zo ontzettend mooi.”

*t Is de waait, t is de hoaver,
t Is t koolzoad in de blui
t is de horizon bie Roanum
Vlak noa n dunderbui
Dit is mien laand, mien Hogelaand*

(Uit t Hogelaand)

Clements weet dat de museumboerderij niet de eerste is die iets met Ede doet. Maar: „Een mooie ode aan Ede is er nooit geweest. We wilden nu eens zonder commerciële of welke belangen dan ook iets neerzetten waarmee de man recht en eer wordt gedaan.”

In de Ode aan Ede worden jeugd, liedjes en het Groninger dialect belicht. Voor de inrichting van de tentoonstelling werden vormgevers Koos Staal en Geja Duiker ingeschakeld. „Zij kenden Ede goed. Ze konden iets maken dat bij hem

paste. De familie van Ede heeft ons verteld dat hij het waarschijnlijk ook mooi had gevonden.”

De Ode aan Ede is er één in vier coupletten. Het eerste betreft zijn jeugd in Leens. „We laten zien dat hij een jeugd heeft gehad zoals de meeste mensen en uit een gewoon gezin kwam, zoals de meeste mensen.” Het tweede couplet omvat de optredens van Ede. „Daar is maar zo weinig materiaal van. We hebben het willen verklaren door zijn eigen teksten te gebruiken. We willen laten zien waar het gevoel bij hem vandaan is gekomen.” Het derde couplet van de tentoonstelling omvat het Gronings dat Ede bezigde. Op speelse wijze krijgen beginners en gevorderden een verklarende woordenlijst voor de kiezen. „Ik ben opgegroeid in het Gronings, maar ik wist nooit wat 'diverdoatsie' betekende. Dat woord gebruikten wij niet, maar nu weet ik dat het tijdverdrijf is”, merkt Van der Ziel op.

*Ik mis dij nait meer bie mie binnen
t Wordt kolder om mie tou
En in mien menselekhaid vraag ik mie oaf,
Woarom zo jong, zo gauw?*

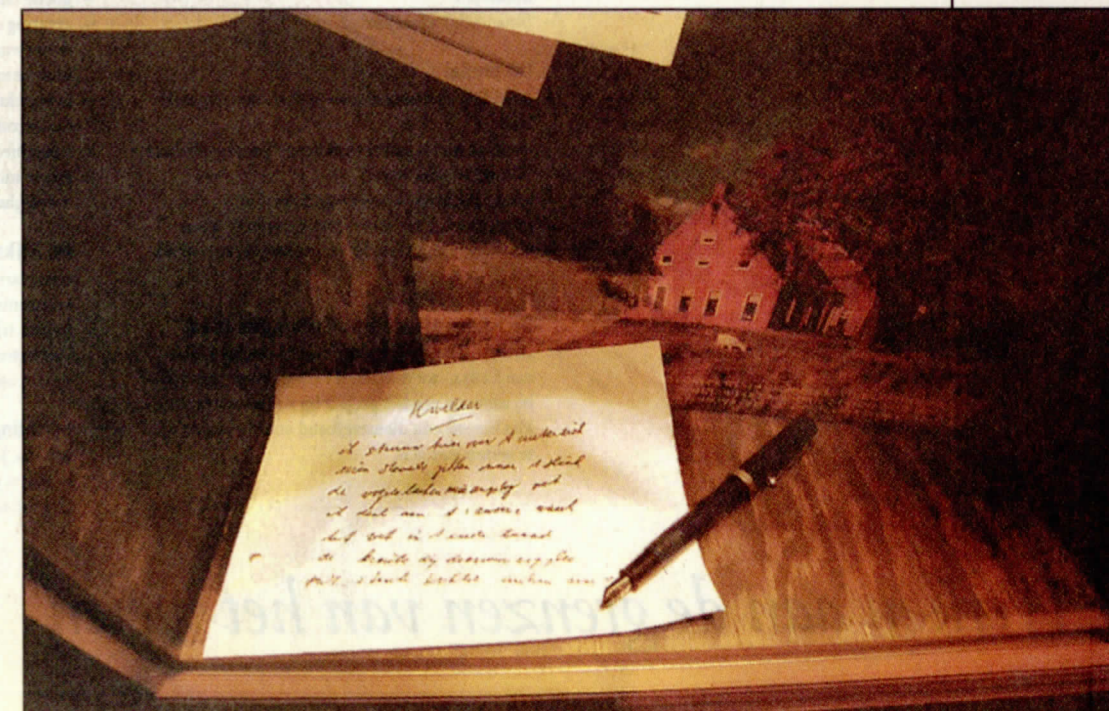
(Uit Credo – Mien bestoan)

Het vierde couplet omvat het belangrijkste, de liederen zelf. Zeven Ede-classics kunnen via koptelefoons worden beluisterd. En ondertussen kunnen de vaak meezingende of neuriënde mensen kijken naar *t hoeske achter diek* of naar de *hoaven van Delfzijl*. Fotograaf Hans Sas heeft de

► Attributen van de schrijver.

◀ t Het nog nooit, nog nooit zo donker west...

Foto: Hans Sas

Eindredactie
ZZ:
Jan van Kooten
Jaap Kwak

Vormgeving:
Jan Louwes
Simon Winter